

Avslutningsvis gör arkeologen Per Cornell det lätt för sig: utan att uppge syfte eller forskningsfrågor för sitt bidrag är det fritt fram att presentera en ganska intressant, om något anekdotisk, akademisk dubbelbiografi vars heuristiska konsekvenser är oklara. I artikeln sammanställs nämligen liv och *oeuvres* av två arkeologer, preussaren Gustaf Kossinna och österrikaren Oswald Menghin, vars kulturessentialistiska studier författades som stöd för Tredje rikets expansionism. I båda fallen ledde detta till att forskarna flydde till Sydamerika efter kriget. Men vad är det för lärdom som förmedlas här? Att dålig vetenskap är ett resultat av ondskefull ideologi? Eller att trångsynta och enkelspåriga forskare löper stor risk att hamna på fel sida av politiken och historien? Är det fråga om korrelation eller kausalitet? Som en alternativ analys av historiska villkor för kunskapscirkulation och politisk gränsdragning på detta område vill jag i stället rekommendera Ian Woods *The Modern Origins of the Early Middle Ages* från 2013.

Sammantaget kartlägger *Cultural Borders of Europe* ett viktigt område, men trots att den består av en del tänkvärda bidrag förblir den alltför oskarp som karta, alltför ofullständig som en atlas.

Göteborgs universitet

WOJTEK JEZERSKI

Mats Burström, *Barlast: Massor med historia* (Lund: Nordic Academic Press 2017). 120 s.

Barlast är en liten bok i fickformat med massor av historia. Arkeologiprofessorn Mats Burström lyckas fånga läsaren med små medel. Barlast är tyngden som läggs i fartygsskrovet för att fartyget ska kunna vara stabilt. Oftast bestod den av fast materiel som sten, men det kunde lika gärna handla om järn, tegel eller något annat som gick att sälja. Det gör också att föremålen kunde förflyttas från en kontinent till en annan, från en hamn till en annan. På ny plats kunde den bli gator, husväggar eller murar. På så sätt kunde ett till synes trivalt vardagsföremål få ett nytt liv och en ny historia. I boken vävs ett slags global mikrohistoria med föremålen i fokus. Burströms bok spänner över förhistorisk och historisk tid och samtidsarkeologi. Det sistnämnda är ett forskningsfält som han själv hjälpt till att etablera.

Burströms eget intresse väcktes i Australien. Ett fynd av en paleolitisk handkil från äldre stenålder hade transporterats dit som barlast från Europa. Det blev en anomali, ett föremål som inte passade in i kontexten. Föga förvånande har knappt någon forskare intresserat sig för fenomenet. Det är föremålets förflyttning som gör boken metodiskt intressant. Burström

sätter indirekt fingret på att inte dra för snabba slutsatser av enstaka fynd. Fynden av romerska mynt vid Ångermanälvens utlopp kan till exempel ha följt med barlast i långt senare tid. Likaså romerska mynt som hittats på amerikanska östkusten. Detsamma gäller romerska tegelstenar i Florida, vilka troligtvis härstammade från romerska byggnadsverk i Storbritannien. Det är helt logiskt att barlast såldes som byggnadsmaterial på orter där sten var en bristvara. Likaså att malm av olika slag utgjorde barlast och försål-des. Till exempel köpte Baltzar Grill indonesisk guldsand, som varit barlast och hamnat i Amsterdam. Guldsanden förädlades blev bland annat till en silverdopfont på Stockholms slott. Ibland bara dumpades barlasten. En hel ö utanför Nyland i Ångermanland bildades av barlast från fartyg som fraktade sågvirke. Annat som följt med barlasten var växter och djur. Den fläckiga ögonlöparens (skalbagge) utbredning i Newfoundland eller Gullusern (växt) i Finland är sådana exempel.

Åt Sveriges mest kända barlaststen ägnar Burström ett helt kapitel. Det gäller barlaststenen på regalskeppet *Vasa*. Väl känt är hur det nybyggda örlogsskeppet förläste på sin jungfrufärd 1628. Barlasten hamnade i fokus då rätten efteråt konstaterade att skeppet var felbyggt eftersom fartygskroppen under vattnet var för liten i förhållande till överbyggnaden. I dag vet vi att jämvikten ändå inte kunnat förändras, eftersom mer barlast visserligen hade förbättrat stabiliteten, men samtidigt hade vattenytan kommit närmare kanonportarna på undre batteridäck. Resultatet hade troligen blivit detsamma. Det var också stora volymer barlast som saknades för att göra fartyget stabilt. Vid bärgningen 1961 konstaterades att barlasten bestod av omkring 10 000 stenar som tillsammans vägde nära 120 ton. Det var en tiondel av fartygsvikten, men barlasten borde uppgått till en fjärdedel, eller upp mot 300 ton (s. 70).

Det ska på en gång sägas att det var stora skillnader mellan ett örlogsfartyg och ett handelsfartyg. På det förstnämnda var det inte bara barlast som gav tyngd och påverkade fartygets stabilitet. Örlogsfartygen hade tungt artilleri, förstärkt skrov och stor besättning (sjömän, knektar och artillerister). Den stora besättningen medförde dessutom stora mängder proviant som förvarades på trossdäcket eller i hålskeppet. Här finns det mer framtida forskning att hämta, som inte hittat plats i Burströms lilla barlastbok. Något som Burström för övrigt inte nämner är att det redan under rättegången konstaterades att det blivit fullt av sten i hålskeppet vid barlastningen – ett ytterligare tillägg som kan göras till Burströms redogörelse är att när *Vasas* systerfartyg *Äpplet* barlastades 1630 blandades sten med kanonkulor, troligen som ett resultat av erfarenheterna från *Vasas* förlisning.

Burström beskriver att majoriteten av barlasten på *Vasa* hämtats från Stockholmsområdet. Några ton (4 %) härstammar från Lettland och trak-

terna kring Riga – det handlade om andra fartygs barlast som lossats i Stockholm och som för tillfället kunde utnyttjas på *Vasa*.

Boken *Barlast* väcker många frågor och funderingar. Burström tolkar forskningsluckan om barlast inom arkeologin som att barlast i regel inte består av artefakter i egentlig mening. Material som sten, sand, grus med mera har inte bearbetats av människor och hamnar därmed utanför den arkeologiska forskningen. Här kan tvärvetenskapen och det historiska forskningsfältet erbjuda nya möjligheter. Det visas inte minst av kapitlet om regalskeppet *Vasa*.

Försvarshögskolan

INGVAR SJÖBLOM

Per Förnegård, Erika Kihlman, Mia P. Åkestam & Gunnel Engwall (red.), *Tears, sighs and laughter: Expressions of emotions in the middle ages* (Stockholm: Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2017). 330 s.

Detta bidrag till den känslöhistoriska forskningen innehåller 19 artiklar och en kort inledning. Författarna är till största delen medeltidshistoriker men här finns också flera latinister, språkvetare och litteraturvetare samt även enstaka företrädare för religionsvetenskap, konsthistoria runologi, folkloristik, genusvetenskap och filosofi. Ett brett spektrum av discipliner med andra ord. Som påpekas av redaktörerna är det skrattet och tårarna som utgör ledmotiv för bidragen medan suckarna finns inbäddade i analyser av ilska, hat och avsky. Samtliga bidrag håller hög klass men några förtjänar att nämnas som särskilt intressanta. Den franska medeltidshistorikern Piroska Nagy, verksam i Montreal och EHESS i Paris, inleder med en historiografisk översikt som samtidigt har karaktär av teoretisk och metodologisk programförklaring. Nagy vänder sig starkt mot den nya betoningen inom kognitiv psykologi och neurologi av oreflekterade affekter som ett försök att re-naturalisera känslorna på bekostnad av den kulturella kontexten. De flesta känslor, hävdar Nagy, tappas sin innebörd och till och med sin existens utanför den specifika kulturella kontext som de är en del och produkt av. De nya affektteorierna som också har fått spridning inom samhälls- och kulturvetenskap, homogeniserar inte bara känslorna till universella och oföränderliga fenomen utan reducerar dem också, enligt Nagy, till passiva iscensättningar och representationer av neurologiska och biologiska reaktioner utom räckhåll för kulturella och historiska analyser. Det sistnämnda är centralt i Nagys kritik – känslor både produceras av och bidrar till att